

Alle Menschen werden Brüder" - in het verkiezingspotje van de Socialistische Partij, waarin eurocommissaris Frans Timmermans wordt neergezet als smerelap, kun je op de achtergrond "Ode an die Freude" horen, het wereldberoemde slotkoor van Beethovens *Negende Symphonie*. Het zal honend beoeld zijn; mij zette het aan het denken.

In 1985 werd Beethovens muziek, op woorden van Friedrich Schiller, officieel het volkslied van de Europese Gemeenschap. De boodschap was duidelijk: een echt verenigd Europa zou een *verbroederd* Europa zijn. Het ging om zoveel meer dan een pragmatische, economische unie van afzonderlijke naties - hier was een nieuw soort gemeenschap, die zich niet alleen baseerde op historische en culturele verwantschap, maar ook in ons besef van onze gedeelde menselijkheid.

Beethovens muziek heeft sindsdien bij talloze Europese gebeurtenissen en ceremoniën geklonken - ook, onvergetelijk, na de val van de Muur in 1989. De belofte was dat de Europeanen zichzelf op een dag zou overtreffen, en zijn traditionele beperkingen - natie, ras, klasse - achter zich zou kunnen laten. Een verenigd Europa, hoewel nog lang niet volmaakt, moest de volmaakte expressie van dat ideaal zijn.

Vanaf het begin was dat riskant, die vereenzelving van Europa met de waarden van de Verlichting. Was er eerder een verbond van naties die een *gemeenschap van waarden* wilde zijn? Wie er vanuit onze sceptische tijd naar kijkt, ziet een hoop naïviteit - en veel hypocrisie. Het lijkt onvoorstelbaar dat zulk optimisme ooit breed gedeeld werd. Maar het was wel zo.

Een tijdje geleden sprak ik met de Franse historicus Ivan Jablonka, die een boekje publiceerde over de vakanties van zijn jeugd. *En camping-car* heet het. Als jongetje doorkruiste hij begin jaren 80 met zijn ouders in een Volkswagen-busje het Europese continent. Hij beschrijft hoe zijn herinneringen aan die zonzovergoten vakanties ontstomak zijn worden met optimisme over de toekomst.

Dat optimisme moest bevochten worden op een inktzwart verleden: zijn grootouders van vaderskant waren in Auschwitz vermoord. Dat het gezin Jablonka in een Volkswagen Europa verkende, was zowel ironisch als symbolisch. Volkswagen was Hitlers trots geweest. „In onze camper”, vertelde Jablonka, „namen we de omgekeerde route van het transport naar Auschwitz. Wij gingen in ons Europa vrijheid en vrolijkheid tegemoet.”

Die tijd van grote verwachtingen ligt achter ons. „We voelen dat er grote veranderingen plaatsvinden, zonder het idee dat we er veel greep op hebben.” Er zijn niet veel mensen die, wanneer ze aan Europa denken, louter vrijheid en vrolijkheid in het verschiet zien.

Als opzichtigste drager van de idealen van de Verlichting is Europa het land dat de afgelopen jaren het meest in de schaduw van onderrijpende krachten is verdwenen. Wij denken aan afzonderlijke naties mag dan tot het verleden behoren („70 jaar vrede!”), het strijdperk heeft zich verplaatst naar de natie zelf. In vrijwel iedere lidstaat heerst nu animositeit over Europa. Daarbij wordt de gezamenlijkheid die van bovenaf wordt uitgedragen door tegenstanders niet opgevat als broederschap, maar als een vorm van humanistische dwangverpleging, waarbij culturele eigenheid en het recht op zelfbeschikking het onderspit delven. Ook de pluriforme samenleving, het resultaat van immigratie, op rechts stevaste aangeduid als massa-immigratie, heeft het idee van broederschap voor anti-Europeaan een bijzaak gegeven. Door Europa waart bovendien het extreem-rechtse spook van de „omvolking”, de zogenaamd doelbewuste vervanging van de

ILLUSTRATIE: HALO

Europa is springlevend Voor dat idee ga ik stemmen

Bij alle politieke strijd is er meer wat wij Europeanen delen dan wat ons verdeelt, schrijft *Bas Heijne* aan de vooravond van de Europese verkiezingen.

„oorspronkelijke bevolking”.

Het idee van broederschap over de grenzen heen vindt een heel ander idee van broederschap tegenover zich: instinctieve verwantschap met de eigen groep, cultuur en natie. Niets nieuws. In 1797 schamperde de ultraconservatieve denker Joseph de Maistre over de „verlichte” Franse grondwet: „de Constitutie is geschreven voor de Mens. Welnu, op de hele wereld bestaat er niet zoiets als de Mens. In mijn leven heb ik Fransen ontmoet, Italianen, Russen, etc. [...] Maar de Mens, die heb ik mijn hele leven nog nooit ontmoet.”

Dat is de tegenstelling die de EU onder druk zet. Aan de ene kant, het verlichte, liberale idee van broederschap dat beperkte ideeën over cultuur en eigenheid overstijgt; aan de andere kant, het idee van verwantschap dat gedragen wordt door de traditie van de contra-Verlichting, de overtuiging dat een gedeeld idee van nationaliteit, cultuur, geschiedenis mensen meer aan elkaar bindt dan liberale noties van gedeelde menselijkheid. De boodschap van de contra-Verlichting is dat mensen niet gelijk zijn - en dus ook niet gelijk behandeld hoeven te worden. *Prima gli Italiani* - Italianen eerst, zoals op de linnen tassetjes van de aanhang van de Italiaanse populist Matteo Salvini gedrukt staat.

Dit conflict vind je in heel Europa, in alle mogelijke gradaties van heftigheid, van mild tot extreem. In sommige landen, zoals in het Verenigd Koninkrijk na de stem voor Brexit, heeft die strijd inmiddels het aanzien van een virtuele burgeroorlog.

Nu de EU al jaren in het defensief is tegen zijn politici en vijanden van binnenuit, zijn veel kritici en commentatoren geobsedeerd geraakt door de jammerlijke gebreken van het Europese project.

Die gebreken zijn hardnekkig: te weinig democratie, teveel bureaucratie. Te veel technocraten, te weinig romantici. Te grote

De contra-Verlichting vindt dat mensen niet gelijk zijn - en dus ook niet gelijk behandeld hoeven te worden

Bas Heijne is NRC-columnist en essayist. Dit is een bewerkte versie van een in het Engels uitgeproken inleiding van de voorstelling *Re-Creating Europe* van Internationaal Theater Amsterdam/De Balie, regie Ivo van Hove, op 4 mei in Théâtre Odeon in Parijs.

verdeeldheid, te weinig richting. Te veel woorden, te weinig daden. Te veel procedures - te weinig ideeën.

En het idee van broederschap, dat zo'n grote rol speelde in de verbeelding van een Verenigd Europa, is gevaarlijk vrijblijvend geworden. Het wordt, zo blijkt ook uit het SP-spotje, gezien als een gerieflijke notie van een elite van progressieven, een idee dat jarenlang door soort mensen is gevierd op geusbuedierde culturele festivals, conferenties en Europa-evenementen. Een *klassedingetje*, kortom.

Maar die terecht kritiek betekent niet dat de meeste mensen niet langer in 'Europa' geloven. Integendeel: peilingen wijzen juist op een groeiend vertrouwen - steeds meer politieke partijen verzachten daarom schielijk hun anti-Europese standpunten. Voor een Next is geen draagvlak. De meeste mensen willen Europa, linksom of rechtsom. Maar: een agressieve minderheid wil de EU vernietigen.

De romantische broederschap van Beethoven en Schiller is een ongripsbaar iets gebleven, en zal dat waarschijnlijk altijd blijven. Het zonnige optimisme dat Jablonka beschrijft, behoort tot het verleden. Maar of je nu meer of minder Europa wil, die afgelopen zestig jaar delen Europeanen wel degelijk een gemeenschappelijk geschiedenis. Een geschiedenis waarin vooruitgang wordt afgewisseld met terugval, illusie met desillusie, briljante ideeën met idiotie misstappen. Kortom, zoals dat gaat met geschiedenis.

Die gedeelde geschiedenis als Europeaan, waar politieke strijd bij hoort, heeft mij laten zien dat er meer is wat wij delen, dan wat ons verdeelt. Ze laat ook zien dat het idee van Europa, juist nu het wordt gehouden en aangevallen, helemaal niet stervende is, maar springlevend. Voor dat idee ga ik donderdag stemmen.